

LACZKÓ SÁNDOR

Szócikk-folyam, Gábor Gyurinak szeretettel

„A bölcsesség ugyanis a legszebb dolgok közé tartozik,
Erősz pedig a szépség szerelme, tehát Erősz szükségképpen a bölcsesség barátja is...”¹

SZÓCIKK = Szavak, dolgok, fogalmak és tettek teljességet megidézõ, szubjektív leirata. A valóság töredékes, aforisztikus és derûsen ironikus birtokbavétele, megragadása, megteremtése vagy épp eltõrlése. Szabad asszociációs nyelvi *játék*. Nem esszencia és nem kristály, még kevésbé gyémánt, sem nem gyöngy, sokkal inkább az igazság mibenlétének és mirevalóságának szenvedélyesen formába öntött alkalmi pillanata. A SZÓCIKK gondolatok áramlását és egymásra találását jeleníti meg, amely egyben a tökéletesség, a lezártág és a teljesség lehetséges voltára irányuló gúnykacaj. Szócikket írni annyi, mint fogalmakat feltalálni és/vagy a meglévõket átformálni. A szócikkben a szakadatlanság és a befejezettség különös viszonya nyilvánul meg, az elmûlás és múlhatatlanság szikrázó találkozásáa manifesztálódik fragmentált gondolatok formájában törve a felszínre, görbe tükörben mutatva meg õnmagát, mintegy esendõségét deklarálva. A SZÓCIKK kreálása az értelemadás és értelemkeresés mûvészete, hiszen az ember – még ha vadságát leplezni képtelen gazemberként tölti is kedvtelve a csevegõ idõt – értelemadó, igazságkeresõ, szabadságszeretõ, játékos és egyben végtelenül hiú lény. Alkalmasint, mindazonáltal, sõt hovatovább. Ámbátor „*amirõl nem lehet beszélni, arról hallgatni kell*”² (Wittgenstein). Avagy, amirõl nem lehet beszélni, arról fecsegni azért szabad?

*

BEÁLLÁS = Az a mód, ahogyan nézünk, megszólalunk, cselekszünk és viszonyulunk õnmagunkhoz és a világhoz. Azok és olyanok vagyunk, úgy élünk, ahogyan beállunk. A BEÁLLÁS nem azonos a beleállással, mert az eleve célzatos és aktív, egyfajta rámenõsséget, szembefeszülést és akarást jelenít meg. A BEÁLLÁS viszont lehet akár passzív is. Minden beleállítás BEÁLLÁS, de nem minden BEÁLLÁS beleállítás. A BEÁLLÁS mintegy identitásunk tablõja, létezésünk motorja, személyiségünk kulcsa. A BEÁLLÁS nem pusztán a kezdet, origó és ok, hanem az étellel kapcsolatos megmutatkozásunk és elrugaszkodásunk maga. Mint amikor a színész beáll a színpadra, hogy irányt vegyen az elõadás, s ez megszabja az egész darab hogyanját és mikéntjét. Ám a BEÁLLÁS még ennél is több. Folytonos és folyamatos, mert mindig magammal hordozom, beállításom velem van, árnyékként követ, mint jellemem és személyiségem, amely ott és akkor és úgy nyilvánul meg, ahol, ahogyan és amikor érintkezési felületet lel ahhoz és azzal, ami nem én vagyok, megmutatva azt, aki és ami vagyok és lehetek. A BEÁLLÁS nem pusztán külsõ jegy, mint a karakter, s nem is habitus, mert annál reflektált voltában gazdagabb. Mégis mindhez van köze, de leginkább ahhoz

¹ Platón: *A lakoma*, 204 b5.

² Wittgenstein, Ludwig: *Logikai-filozófiai értekezés*. (Fordította: Márkus György.) Budapest: Akadémiai Kiadó. 1963. 177.

az egyediséghez, ami vagyok. Beálllok, tehát vagyok, vagyis azáltal teszem magam létezővé, ahogyan beálllok életem viszonylataiba, s ezt a beállást viszem magammal minden megélt pillanatomban. A beállásom révén eredendő rászánással viszonyulok önmagamhoz, a világhoz és az élethez, amely így folytonos akarásom és nemakarásom, vagyis szándékoltságom kifutása. A BEÁLLÁS folyamatos önreflexió és folytonos önmagamnál levés. Az a tudatosság, amely mégis helyet hagy az esetlegességnek. A BEÁLLÁS az emberi sokféleség karneválja, személyes viszonyrendszer, mégsem maszk. Nem vetkőzhetjük le, mert ameddig élünk, mindig beállunk. Noha mások elől elrejt-hetjük, ám személyiségünk esszenciájaként önmagunk előtt nem maradhat rejtve. De vajon szabadok vagyok-e, miközben beállunk? Gúzsba kötnek-e szabályok, kötelmek és parancsok, vagy akár saját beállásunk kódolt algoritmusa? Meghatározottsága szocializációnk, személyes traumáink és boldog pillanataink révén ugyan végbemegy, de ezt a meghatározottságot gondolkodásunkból és tapasztalatainkból adódó folytonos kétségeink és reflexióink pergőtűz alatt tartják, s ennyiben beállásunk letéteményese lesz akaratumk szabadságának.

BUTASÁG 1. = Az ész paradoxona. Az észhasználat mesterségeként a filozófia a leginkább illetékesebb a megkárosításában. „*A filozófia arra szolgál, hogy kárt okozzon a butaságnak, szégyenletes dologgá tegye a butaságot.*”³ (Gilles Deleuze) A BUTASÁG esetén ugyanis a gondolkodás érvényesége kérdőjeleződik meg. Még akkor is, ha cseppet sem tűnik butaságnak az ésszerűvel szemben olykor az ésszerűtlent választani. A BUTASÁG és az okosság, az ostobaság és a bölcsesség egyazon észhasználati struktúra részei, vállvetve formálják az emberi kultúrtörténetet. Leginkább azt nevezük butának, akinek szellemi repertoárjából hiányzik az empátia, akinek észjárása sivár és felületes, aki képtelen belátásra és önreflexióra, s akinek a gondolkodása tompa. A nyelv gazdag fogalmi készlete tovább árnyalja a képet, s magunkra ismerünk amikor mások úgy szólítanak bennünket nevünkön, hogy *számár, csacsi, barom, marha, ökör, tyúkeszű*, (eddig az állati hasonlatok, én kérek elnézést szegény állatoktól), de a familiához tartozik *a botor, balga, bugyuta, ostoba, csacska, sületlen, esztelen, dőre, sivár, tompa, együgyű, hülye, idióta, félkegyelmű, féleszű, félnotás, félcedulás, bamba, fogyatékos, nincs ki a négy kereke, ügyefogyott, oktondi, eszetlen, agyatlan, kretén, retardált, oktalan, badar, hiányos értelmű, földhöz ragadt, tudatlan, balfasz, balfék, bárgyú, üresfejű, zagyva, szüklátóköri, korlátolt*. Ezen rokon- és társfogalmak sok esetben a teljesség hiányára utalnak. (*féleszű, félnotás, félcedulás, szüklátóköri, korlátolt, stb.*) A teljességre, ami nincs meg, noha valamiféle vélelmezett normalitás a meglétét kívánná. Feltűnő a sok fosztóképző jelenléte, (*sületlen, esztelen, eszetlen, agyatlan, oktalan, tudatlan*) hisz valóban a teljesség, az egész szűnik meg, s válik esetlegessé és hiányossá, amikor megmutatja magát a BUTASÁG.

BUTASÁG 2. = A BUTASÁG mint tudatlanság az ember ősállapota a Paradicsomban, ami egyben hiánytalanságot, teljességet és gondnélküliséget is jelent. Vagyis azt, hogy az embernek nincs szüksége a tudásra, noha a tudás nem hiányzik ebből a paradicsomi ősállapotból. Ilyenformán a paradicsomi butaság nem tudás nélküliség, nem a valamitől való megfosztottság: hiszen Ádámnak és Évának a bűnbeesés előtt mindenük megvolt. Pontosán annyi tudás birtokában voltak, amennyire szükségük volt – azaz tudták az elegendőt és a szükségest. Arról viszont nem

³ Deleuze, Gilles: *Nietzsche és a filozófia*. Budapest: Gond – Holnap Kiadó, 1999. 167.

volt tudásuk, hogy mire való a tudás fájának gyümölcse. Csak a tiltást ismerték. Mégis átléptek a tilosba. Ám az ember eredendő bűne egyúttal lehetősége is annak, hogy valamit kezdjen önmagával. Netán a tudatlanság lenne a kegyelmi létállapot? A BUTASÁG lenne a paradicsomi lét maga, amitől való elrugaszkodás, a 'bűnös lét' egyben az ember tudásalapú létezőmódja? Tudatlanság mint gondnélküliség és teljesség versus tudás mint hiánylét és végesség-tudat? Ez a reláció merőben más síkra tereli a BUTASÁG értelmezését.

BUTASÁG 3. = A BUTASÁG veszedelme, hogy felszínre hozza a gondolkodás végességét és hiányosságait, megmutatja korlátait és restségét, tévútra viszi, statikussá és tompává teszi, alibi-vé és reflektálatlanná silányítja a gondolkodást. Buták a lelki szegények, akikről tudjuk, hogy övék a mennyek országa. Buták az együgyűek, pedig megadatott nekik a kegy, hogy kizárólag egyetlen – tehát a legfontosabb – ügyre figyelhessenek. Buták a félkegyelműek, akik a kegyelem-ből a lényegesebb részt biztosan megkapták. A buta képtelen értelmi korlátai belátására, és nem vállalja a kockázatát az észhasználat bizonytalan végkimenetelének. Reflektálatlanul úgy hiszi, hogy mindent tud, sőt, mindent jobban tud. Miközben fogalma sincs az elgondolandó irdatlan nagyságáról. Csekély tudását teljesként éli meg és tartja elegendőnek mindenre. Ám ránk nézve a legnagyobb veszedelmet nem mások butasága, hanem saját önhittségünkől fakadó, belátásra és önreflexióra képtelen butaságunk jelenti. Dolgunk tehát leginkább saját butaságunkkal lenne, mert jobbára képtelenek vagyunk saját ostobaságunkat meglátni, s ezáltal megsemmisülünk, sőt észre sem vesszük, hogy neveltség tárgyává válunk. Ám ha oly módon pozicionálom önmagamamat okosnak, hogy nekem a *'segemben is felyem van'*, akkor valójában én vagyok a seggfej, sőt bárgyú és ostoba, mert másra osztom a buta szerepét, miközben önmagamamat még az irónia kedvéért sem vagyok képes butának látni és elgondolni. Pedig megírta a próféta: „*Jaj azoknak, akik bölcseknek képzelik magukat, és magukat tartják okosnak.*” (Ézsaiás 5,21)

KI A FILOZÓFUS? = Platón *Phaidrosz* című dialógusában pontosan leírja, hogy ki a filozófus. „*Szókratész: ... az ilyen embert nem az írás valamely műfajának neve alapján kell elnevezni, hanem arról, amire voltaképpen komolyan törekedett. Phaidrosz: Milyen elnevezéssel illetnéd hát? Szókratész: A bölcs (szophosz) név, Phaidrosz, túlzásnak tűnik előttem, s csupán istenhez illőnek; de már a „bölcsesség barátja” (philoszophosz) vagy valami efféle rendjén való, s hozzá illőbb volna.*”⁴ Nos, akkor ki is valójában a filozófus, ha – mint Platóntól tudjuk – Erósz, a filozófus szimbóluma sem nem teljesen bölcs, sem nem teljességgel tudatlan, hanem 'philoszophosz', vagyis középen van a bölcs és a tudatlan között? Márpedig aki hűséges barátja a bölcsességnek, az egészen bizonyosan nem isten és nem próféta, sem nem a mindentudás megtestesítője. Sokkal inkább *lélegzondozó terapeuta, kiváló beszélgető- és vitapartner, mesteri diagnoszta, a lét és a valóság kíváncsi vizslatója, a tapasztalat vizsgálóbírója, az önmagunkkal és másokkal való foglalkozás virtuóz művésze, nyughatatlan elemző, fáradhatatlan interpretátor, az önismeret és önformálás mestere, az igazság szenvedélyes kutatója, a fogalmak kreatív teremtője, nyelvben élő költő, a gondolatok bábája, a klasszikus filozófiai eszmék karbantartója, a gondolkodás szabadságának szerelmese, az értelem nagykövete, az ész türelmetlen védőügyvédje, az intuíció nagymestere, lényeglátó kritikus, a gondolatok logikai tisztázásának szakembere, a gondolatta-*

⁴ Platón: *Phaidrosz* 278 b7-d6.

lanság és a következetlen gondolkodás engesztelhetetlen bírója, s nem utolsó sorban a butaság kérlelhetetlen ellenfele. De legfőképpen kiváló kérdező, aki az általa megalkotott vagy örökül kapott fogalmak révén másoknál kicsit több időt tölt vizsgálódással és gondolkodással, s az egyébként sokak által megfogalmazott kérdések firtatásával: *Ki vagyok én és ki a másik? Mi dolgom van önmagammal, és mi dolgom van az idegennel? Mitől vagyok az ami/aki, s miért különbözik a másik? Mi a létező, mint létező, s mire való az észhasználat? S egyáltalán, mi a jó, mi a szép, s honnét vannak erkölcsi törvényeink? Mi a tapasztalat, hogyan lehet megismerni, mit jelent érezni, szeretni és gyűlölni? Mi az igazság, mi a szabadság, mi a boldogság, van-e Isten és van-e szabad akarat? Mi a halál, avagy miért van egyáltalán bármi, miért nincs inkább a semmi? Mit tudhatok, mit kell tennem, mit szabad remélnem, s mi az ember? Mit jelent gondolkodni és kételkedni, hogyan kell és lehet élni, s megint csak – ki vagyok én? A filozófus arra biztat bennünket, hogy merjünk gondolkodni és merjünk tévedni. Létünk autentikuságát ugyanis épp az adja, hogy az elgondoltban mi magunk vagyunk az illetékesek. Hogy a lét kérdezői mi vagyunk. A gondolat épp attól lehet érvényes, hogy mi volnánk azok, akik elgondoljuk. A kezdet, az első lépés pedig önmagunk megértése, vagyis az önmagunkon végzett munkálkodás. A filozófus számára az önismeret az a tisztás, ahol – kikerülve az elrejtettségből – nyíltan annak mutatkozhat, ami és aki, vagy aki és ami lenni szeretne. A bölcsesség barátja szerint megismerni önmagunkat annyi, mint közel kerülni magunkhoz, s ennek mindig itt van az ideje, sohase lehet idejétmúlt. Ám a technikai civilizáció jelen korszakában túlságosan is messzire hallatszik a filozófia és a filozófus haszontalanságát felemlegető gúnykacaj. Az információs technológia által uralt világ könnyen konvertálható és alkalmazható, hasznos gyakorlati tudást vár el, s a filozófia és a filozófus ezzel valóban nehezen szolgálhat. Túlságosan sok lett a rivális. „...*ma a filozófia legnagyobb riválisai az informatika, a kommunikáció és a marketing, s kicsinynek és egyedülállónak érzi magát az ilyen hatalmakkal szemben: ám, ha halnia kell, akkor csakis azért, mert halálra neveti magát.*”⁵ (Gilles Deleuze)*

POLITIKAI HAZUGSÁG 1. = A politika esszenciája valóban a hazugság lenne? Ha ugyanis a politikára pusztán a becsapás intézményesült formájaként, nem pedig a közjóról folytatott diskurzusként tekintünk, akkor abból a hibás előfeltevésekből indulunk ki, hogy ténykedései *tőlünk teljességgel függetlenek, s mi magunk mindössze ártatlan és vétlen áldozatai vagyunk* hazug mesterkedéseinek. Holott valójában (hamis) reményeink, (önáltató) illúzióink, (megalapozatlan) vágyaink és elvárásaink, (vélt vagy valós) félelmeink generálják a politika hazug megnyilvánulásait. Nem kétséges, hogy miközben a politika eszközként kiaknázza a hazugság valamennyi lehetőségét, a valóság meghamisítása és átformálása lényegében a politika fogyasztóiként saját emocionális késztetéseink *függvényében történik*. Egy általunk vágyott valóság elérése érdekében mintegy mi magunk várjuk el a politikától a valóság meghamisítását, önámító tévhiteinknek és illúzióinknak, megalapozott vagy megalapozatlan reményeinknek, avagy éppen félelmeinknek megfelelően. A politika pedig csak él (vagy visszaél) pszichénk ezen önámító beállítottságával. Vagyis a politikai hazugság emberi természetünk önbecsapási hajlandóságából táplálkozik és hiteti el velünk, hogy vágyaink teljesülhetnek. Nem a politika teremti meg mesterségesen a hazugság iránti keresletet, hanem csak kielégíti az önbecsapás emberi természetből fakadó igényét, bár ezáltal újra is termeli.

⁵ Deleuze, Gilles: A filozófiáról (interjú). *Pompeji*, 1994/4. 155–156.

POLITIKAI HAZUGSÁG 2. = Mára megváltozott a POLITIKAI HAZUGSÁG eszköz- és fel-tételrendszere, azáltal, hogy digitális korszakába lépett az emberiség. Korunk tömegtársadalmában és közösségi fórumain a tényeket és a valótlanságokat sokszor alig lehet megkülönböztetni, az igazság (valóság) még inkább elrejtett, s nehezebben hozzáférhető. Világunk végképp pusztá fikcióvá vált volna? S ha igen, akkor hogyan befolyásolja mindez a közjóról szóló diskurzusokat? Változik-e mindettől a politika igazsághoz való viszonya és valóságkonstruáló természete? A technológiai fejlődés mára lehetővé tette, hogy bármiből lehessen valóság és hamisítvány, objektív tény vagy álhír. Ami így létrejön, az egy alternatív valóság, ahol a hazugság igazságként jelenik meg. Ezen 'igazságon túli világ' színlelt és manipulált valóságában nehéz tetten érni az igazságot. A közösségi média felületei mindezt lehetővé is teszik. A versengő manipulált valóságok végső soron egyéni és kollektív hiteken, sztereotip beidegződéseken, torz és hiányos ismeretekeken nyugszanak. Az ember az irdatlan információzuhatag súlya alatt belefárad az igazság kutatásába, s megelégszik a kvázi valóság világképével. A tömegtársadalmakban a nyilvánosság csatornáit, az online közösségi oldalak felületei tág teret engednek a valótlanságok terjedésnek. Ezen körülmények között sokkal nehezebben lepleződik le a politika hazug természete, vagy ha mégis, akkor nem hisszük el, mert vágyott valóságképünk nem engedi meg.

POLITIKAI HAZUGSÁG 3. Tömegtársadalmak virtuális világában teljességgel megváltozik a hazugság terítésének mechanizmusa és természete is. A valóságot manipuláló, átformáló, vagy egyenesen deformáló technológiák ugyanis sokkal gyorsabban fejlődnek, mint az átlagos emberi psziché és elme azon képessége, hogy befogadja, megértse és ellenőrizni tudja ezen technológiák által megjelenített információzuhatag igazságtartamát. A valótlanság így sokkal gyorsabban terjed, mélyebben épül be, és nagyobb hatáskörrel befolyásol egyént és a közösséget, mint az igazság. A POLITIKAI HAZUGSÁG esetében ez különösen igaz. A nyilvánvaló hazugságokat könnyedén el lehet hitetni, s ez nem pusztán propagandacélokat szolgáló aktus, hanem a politikai erőt, sőt az erőfölényt demonstrálja. A valóság nem számít, a politikát a tények többé már alig korlátozzák, hisz valóság sincs, illetve csak annyiban van, amennyiben a politika életre lehel, elhitei igaz voltát. De mégis miért fogyaszthatóak ennyire a politika hazugságai? Miért, hogy az álhírek, a valótlan-ságok jobban hatnak az emberi pszichére, mint a valódi hírek és maga az igazság? Talán épp azért, mert a valóság megértésének a látszatával kecsegtetnek. S mert hamis ám csábító féligazságai reménnyel töltik el, és felmentik fogyasztóját a felelősség alól. Az új technológia a hazugságok terjesztésében azért sikeres, mert az emberi psziché önámító beállítottsága ezt lehetővé teszi. Jobban kiszolgálja, a politika pedig jobban kihasználja az ember viselkedésére szabott valóságkreatív igényét. Korunk embere pedig egyre inkább eltéved a valóság és valótlanság kiismerhetetlen birodalmában. A politika ugyan továbbra is marad az elhitelesítés mestersége, de immáron eszközkészlete, technikai repertoárja sokkal gazdagabb. Sőt, egyszerre válik a digitális technológia hasznélvező-jévé, illetve kiszolgáltatójává és kiszolgálójává.

SZAVAK (Lásd még VESSZŐ) = Az azonosítás és a határkijelölés nélkülözhetetlen eszközei, a valóság illékony építőkövei. A SZAVAK által történő névadás határkijelölő aktus. Megjelenésük olykor zavart okoz, mert folyvást határt kötnek össze és jelölnek ki. Az elhatárolódás és az azonosítás mesterei. Van, hogy méregként és/vagy gyógyírként hatnak, simogatnak és/vagy metsző fájdalmat okoznak. Van mikor csillogó ékkövekként jelennek meg, s van, hogy trehány, hánya-

veti és pökhendi módon. Hol némák és szelídek, hol pedig vadak és elviselhetetlenül harsányak. Van, hogy magányosak, s van, mikor zuhatagként árasztják el a látóhatárt. Uralkodnak a világon, sőt, világokat teremtenek vagy semmisítenek meg. Lehetnek igazak és hamisak, sőt, hamiságuk néha nagyobb úr, mint igaz voltak. Előfordul, hogy jámborak, s van, hogy ütnek, és mindennél erősebbek. „*Odüsszeusz: Mig ifjú voltam, mint te, hős apád fia, / Magam is lomhanyelvű voltam, s gyorskezü, / De most a dolgokat ismerve már tudom: / A nyelv mindennek hadvezére, nem a tett.*”⁶ (Szophoklész)

VESSZŐ (Lásd még SZAVAK) = A szavakból álló textus, s ezáltal a világ szakadatlanlanságát és háttartalanságát hivatott szavatolni, mintha a biztonságát kérdésesnek tartó lady volna. Ahova VESSZŐ kerül, ott a szöveg szakadhatna, ám nem szakad, mert a VESSZŐ jótékony flastromként, gyógyító tapasztalásként ápolja és eltakarja, majd egységét szem előtt tartva tovább gördíti, és határait kitolja. A megvesszőzés szakadatlanlanságot és tág határokat teremt, ami nem tévesztendő össze a folyamatossággal, hiszen annak esze ágában sincs szakadni. Vesszőzni egyre kevesebben tudnak. Az ehhez szükséges erudíció és pontosság a szemünk láttára enyészik el. Ezzel pedig a *-tól* és az *-ig* határai mosódnak össze, ahogy szakaszról szakaszra rakódik rájuk a felejtés rozsdája. De néhányan bizonyosan vannak még, akik birtokosai a vesszőzés titkos tudományának, s tudják: vesszőzni nem(,) kell félnetek. Ha a VESSZŐ a szöveg szakadatlan egységét szavatolja, akkor – tegyük hozzá – „*A pontosvessző az organikuság maga, a gondolkodás strukturáltságának finom jele. ... Előkelő írásjel; valódi előkelőség ez: finomság és nem fennhéjázás.*”⁷ (Esterházy Péter)

⁶ Szophoklész: *Philoktétész*. In. Szophoklész drámái. (Fordította: Jánosy István.) Budapest: Osiris Kiadó, 2004. 260.

⁷ Esterházy Péter: *Esti*. Budapest: Magvető, 2010. 359–360.